

UN NOU TIP DE AMFORĂ ROMANĂ ATESTAT ÎN BARBARICUM*

Ștefan HONCU**, Mircea MAMALAUCA***

Keywords: Bârlad-Valea Seacă, necropolis, 4th century, Roman amphora, trade, Sântana de Mureș-Cerneahov Culture

Introducere

Amfora descrisă în rândurile de față a fost descoperită la Bârlad-Valea Seacă, într-un mormânt de înhumatie (M 536 – Pl. I/A-B) ce aparține purtătorilor culturii Sântana de Mureș-Cerneahov¹. Aceasta se află în colecția arheologică a Muzeului „Vasile Pârvan” din Bârlad și are numărul de inventar V.S. Inv. 7740. Deși sunt câteva decenii de când au fost publicate rezultatele cercetării efectuate în așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă, recipientul la care vom face referire în cele ce urmează nu a fost prezentat publicului de specialitate, ci doar a fost menționat ca făcând parte din inventarul mormântului 536². Astfel că, în cele ce urmează, ne propunem să prezentăm această descoperire deosebită ce face parte din inventarul acestui mormânt. Amfora romană a fost descoperită împreună cu alte artefacte³, în zona membrului inferior stâng, în apropierea oaselor metatarsienelor și falangelor.

Datele tehnice sunt următoarele: Dg. – 8,5 cm, Dm. – 15 cm, Db. – 7 cm, Dt. – 2,5 cm și Hp. – 37 cm.⁴

Amfora are gura în formă de pâlnie, cu zona de trecere dintre gât și aceasta foarte îngustă, gâtul tronconic, decorat cu caneluri. Corpul fusiform este decorat cu caneluri în valuri, în zona diametrului maxim, și caneluri orizontale, terminându-se într-o bază inelară, scurtă. Toarele canelate se prind de gât și de zona diametrului maxim al amforei. Pasta din care este confecționată este cărămizie-bej (5YR/5.8 brown Pl. I/C, E)⁵ cu mica argintie în compoziție și calcar.

Zona de producție și discuții tipologice

Astfel de amfore nu au mai fost descoperite până acum în spațiul est-carpatic, astfel încât nici produsul transportat ori atelierul unde acestea au fost confecționate nu se cunosc. Până acum au fost găsite mai multe amfore întregi, în așezările și necropolele de tip Sântana de Mureș-Cerneahov din spațiul extracarpatic, care pot fi considerate un tip diferit (Pl. I/D) față de cel descris de noi în rândurile de față, dar care au fost produse în același atelier (Pl. II).

* Acest articol a fost elaborat cu sprijinul unui grant acordat de Ministerul Educației și Cercetării, CNCS-UEFISCDI, în cadrul proiectului cu numărul PN-III-P1-1.1-TE-2019-0783.

** Institutul de Arheologie al Academiei Române, filiala Iași; stefanhoncu@yahoo.com.

*** Muzeul „Vasile Pârvan”, Bârlad; mircea_mamalaucă@yahoo.com.

¹ V. Palade, *Așezarea și necropola de la Bârlad-Valea Seacă (sfârșitul sec. al III-lea – a doua jumătate a secolului al V-lea)*, București, 2004, p. 146, M 536, fig. 288.

² Palade 2000, *op. cit.*, p. 146.

³ Întrucât mare parte din artefactele ce însoțeau defunctul au fost descrise și publicate, nu vom face referire la ele în text decât în măsura în care acestea ne vor ajuta în vederea îmbunătățirii demersului nostru.

⁴ Abrevieri folosite în cadrul catalogului = Dg. – diametrul gurii, Diametrul maxim, Diametrul bazei, Diametrul toartei și Hp. – înălțimea păstrată; dimensiunile au fost redată în centimetri.

⁵ Culorile au fost identificate după Munsell soil color charts, 1994.

Într-un articol apărut în 2010, Boris Magomedov discută prezență și distribuția amforelor descoperite în mediul culturii Sântana de Mureș Cerneahov⁶. Autorul cuprinde în studiul lui și amforele care, credem noi, pot fi considerate un tip diferit față de cel descris mai sus, numindu-le, provizoriu, amfore de „tip Daphne”⁷. Acesta identifica centrul de producție a amforelor la Dafne, în provincia Scythia Minor, întrucât în apropierea acestui areal au fost descoperite astfel de recipiente⁸. Astfel de amfore au fost găsite în Muntenia, la Cetatea Veche, Spanțov, Coconi, Nicolae Bălcescu și Independența, toate în apropiere de malul Dunării⁹, fără a lua în discuție și descoperirile efectuate în spațiul cuprins între Munții Carpați și râul Prut. În spațiul est-carpatic, astfel de amfore au fost descoperite la Valea Mărului¹⁰, într-un mormânt de inhumație¹¹, dar și la Umbrărești¹² și în necropola de la Barcea, în mormântul M 136¹³. O altă amforă de acest tip a fost aflată în necropola Sântana de Mureș-Cerneahov de la Izvoare, jud. Neamț, într-un mormânt de inhumație¹⁴, datat în ultimul sfert al secolului al IV-lea p.Chr. și începutul celui următor¹⁵. În punctul Jitaru, com. Tanacu, jud. Vaslui, a fost descoperită, într-un mormânt de inhumație, o amforă ce aparține acestui tip, datată în secolul IV p.Chr.¹⁶.

Chiar dacă niciuna din amforele prezentate anterior nu este identică cu cea descrisă de noi, doar baza fiind diferită, credem că ele au fost produse la Noviodunum. Putem afirma că aceste recipiente au fost produse în zona cetății Noviodunum, începând cu secolul IV, din această cauză *pot fi numite amfore de tip Noviodunum*¹⁷. În zona castrului de la Noviodunum au fost cercetate, cu ani în urmă, mai multe cuptoare folosite pentru ars ceramica, de către Fl. Topoleanu. Acesta a concluzionat ca unul din cele trei cuptoare cercetate era utilizat pentru ars astfel de amfore¹⁸. Produsul transportat de acestea era, cel mai probabil, vinul, datorită formei pe care o are amfora. În cazul în care amforele ar fi fost utilizate pentru transportul uleiului, ele ar fi avut gura și gâtul mai largi, pentru ca acesta să poată fi extras mai ușor din recipient, pentru necesitățile zilnice. Spre deosebire de vin, uleiul putea fi păstrat, după ce vasul a fost deschis, o perioadă mai mare de timp¹⁹.

⁶ B. Magomedov, *Roman amphorae in the context of the Chernyakhov Culture*, în Dominique Kassab Tezgör et Nino Inaishvile (eds.), *Production and Trade of Amphorae in the Black Sea. Actes de la Table Ronde Internationale de Batoumi et Trabzon, 27-29 Avril 2006*, vol. I, Institut Français d'Études Anatoliennes Georges Dumézil – Istanbul de Boccard, Paris, 2010, p. 75-79, pl. 6, 5-6, pl. 40-43.

⁷ B. Magomedov, *op. cit.*, p. 77.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, pl. 43.

¹⁰ P. Ciubotaru, *Amfore descoperite întâmplător, aflate în colecția Muzeului de Istorie „Teodor Cincu” – Tecuci*, în „Danubius”, Galați, XXXII, 2014, p. 79, pl. 7/2, pl. 3/2.

¹¹ P. Ciubotaru *op. cit.*, p. 76.

¹² *Ibidem*, p. 74-75, Pl. 2/4.

¹³ I. Ioniță, M. Mamalauca, Vl. Vornic (coord.), *Antichitatea târzie în bazinul Prutului. Catalog*, Ed. Sfera, Bârlad, 2009, p. 121, M 136, cat. nr. 612, Inv. 7956.

¹⁴ M. Alexianu, L. Ellis, *La tombe IX de Izvoare, dép. de Neamț, appartenant à la culture de Sântana de Mureș-Cernjachov*, în „Arheologia Moldovei”, XVIII, 1995, p. 229, fig. 3/5.

¹⁵ M. Alexianu, L. Ellis, *op. cit.*, p. 302.

¹⁶ V. Căpitanu, *Descoperiri arheologice în comunele Tanacu și Dragomirești (jud. Vaslui)*, în „Acta Moldaviae Meridionalis”, I, Vaslui, 1979, p. 228, fig. 5/8.

¹⁷ Fl. Topoleanu, *The pottery workshops from Noviodunum (Isaccea, Tulcea County) in National Conference „Art and Craftmanship. Pottery workshops from the roman provinces of Dacia and Lower Moesia”*, Cluj-Napoca, 23rd – 25th of June 2016, p. 35.

¹⁸ Fl. Topoleanu, *op. cit.*, p. 35.

¹⁹ Vezi pentru detalii A. Opaît, *A Weight Matter: Pontic Fish Amphorae*, în V. Gabrielsen and J. Lund (eds.), *The Black Sea in Antiquity. Regional and interregional economic exchange*, Aarhus University Press, 2007, p. 101. („Technical needs seem to have been taken into account when an amphora was designed. Different substances required different forms and sizes. Products to be shipped varied in density and in weight; these difference together with the different physical/chemical properties of the various goods dictated the shape of on

Încheiere

Încadrarea cronologică a amforei de tip Noviodunum poate fi făcută în al doilea și al treilea sfert al secolului al IV-lea p.Chr. Prezența acestui tip de amforă în *Barbaricum*-ul de la est de Carpați poate fi explicată prin comerțul care se făcea între goți și romani, prin centrul de la Noviodunum²⁰, unde se desfășura, probabil, un târg²¹ periodic²² și, mai departe, pe calea apei, pe râul Bârlad.

Despre comerțul barbarilor cu romanii avem informații și la autorii antici. În acest sens ne stau mărturie spusele lui Ammianus Marcellinus, care ne relatează că una din cauzele pentru care goții, conduși de Athanaric, cer semnarea unui tratat de pace cu romanii, în anul 369, ar fi: „împiedicarea comerțului îi strâmtora pe barbari cu amarnică lipsă de cele trebuincioase, așa că ei trimiteau neconținut soli cu rugămintea să ceară o pace prin care să fie iertați”²³.

În perioada romană târzie, în special în secolul VI, contactele comerciale dintre „barbari” și negustorii din Imperiu au scăzut în intensitate, întrucât legislația bizantină prevedea interdicții serioase în privința comerțului cu produse alimentare scumpe (vin, ulei, saramură). Încălcarea acestor prevederi atrăgea, după sine, pedeapsa capitală și confiscarea întregii averi²⁴. Chiar dacă au fost luate astfel de măsuri severe, credem că, în cursul secolului al IV-lea p.Chr., s-a dezvoltat un comerț ilicit cu barbarii care, după mențiunile izvoarelor antice, era făcut chiar de către căpeteniile gărzilor garnizoanelor aflate pe *limes*-ul scythic²⁵. Acest lucru, specula, este posibil să fi stimulat producerea unor astfel de amfore, a căror greutate este mai mare decât volumul propriu-zis al vaselor.

A NEW TYPE OF ROMAN AMPHORA DISCOVERED IN BARBARICUM

The aim of the present note is to introduce in the scientific circuit a Roman amphora discovered at Bârlad-Valea Seacă, in a burial tomb (M 536) belonging to the Sântana of Mureș-Cerneahov culture. The amphora was produced in the Noviodunum area fortress and was used to transport wine. This type of amphora, attested for the first time in the eastern Carpathian area, can be dated back in the second-third quarter of the 4th century AD.

---

amphora. This is without a doubt the reason why some ceramic containers have a cup-shaped mouth able to receive less fluid contents without problems: a vessel with a shorter neck and ovoid or globular body was probably used for olive.... Wine amphorae on the contrary seem to have had a narrow and rather longer neck, probably designed especially according to the kind of wine transported.”); A. Opaît, Amforele din spațiul est-carpatic, în S. Sanie, T. Marin (eds.), Geto-dacii dintre Carpați și Nistru (secolele II a.Chr. - II p. Chr.), Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, vol. I, p. 446.

²⁰ I. Barnea, *Themistios despre Schytia Minor*, în SCIV, tom. 18, nr. 4, București, 1967, p. 567; C. Chiriac, L. Munteanu, *Trade Connections between Asia Minor and the Western Pontic Area in the 4th Century CE. Some Sphragistic Considerations*, în V. Cojocaru, A. Coșkun, M. Dana (eds.), *Interconnectivity in the Mediterranean and Pontic World during the Hellenistic and Roman Periods*, Ed. Mega, Cluj-Napoca, 2014, p. 306, 309.

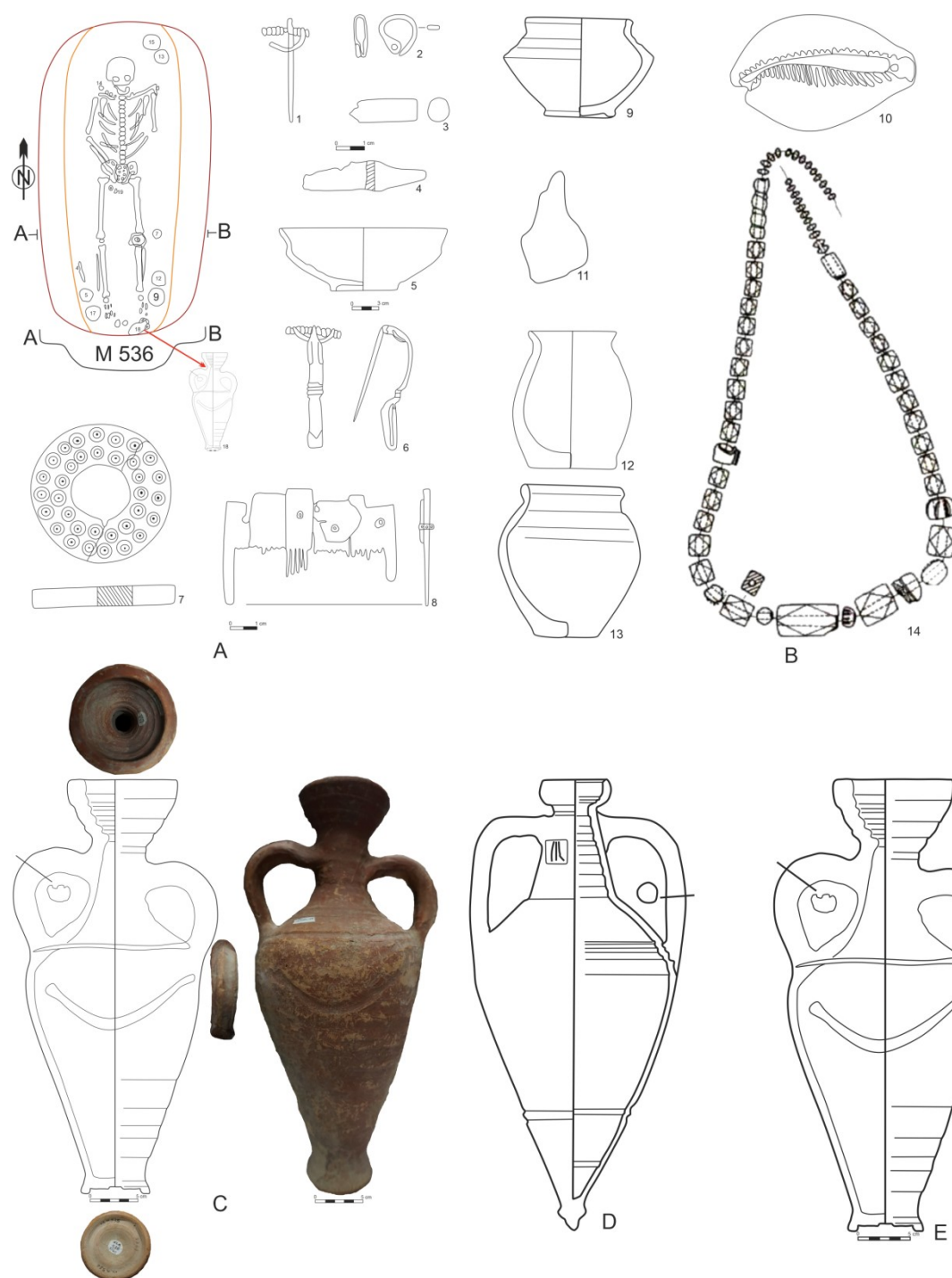
²¹ I. Barnea, *op. cit.*, 566-567; I. Ioniță, *Din istoria și civilizația dacilor liberi. Dacii din spațiul est-carpatic în secolele II-IV e.n.* Ed. Junimea, Iași, 1982, 77-78; S. P. Boțan, *Vase de sticlă în spațiul dintre Carpați și Prut (secolele II a.Chr. – II p. Chr.)*, Mega Publishing House, Cluj-Napoca, 2015, 75.

²² Pentru existența unor astfel de târguri în nordul și vestul Daciei, vezi C. H. Opreanu, *Neamurile barbare de la frontierele Daciei romane și relațiile lor politico-diplomatice cu Imperiul*, în „Ephemeris Napocensis” 4, 1994, p. 210 și urm.

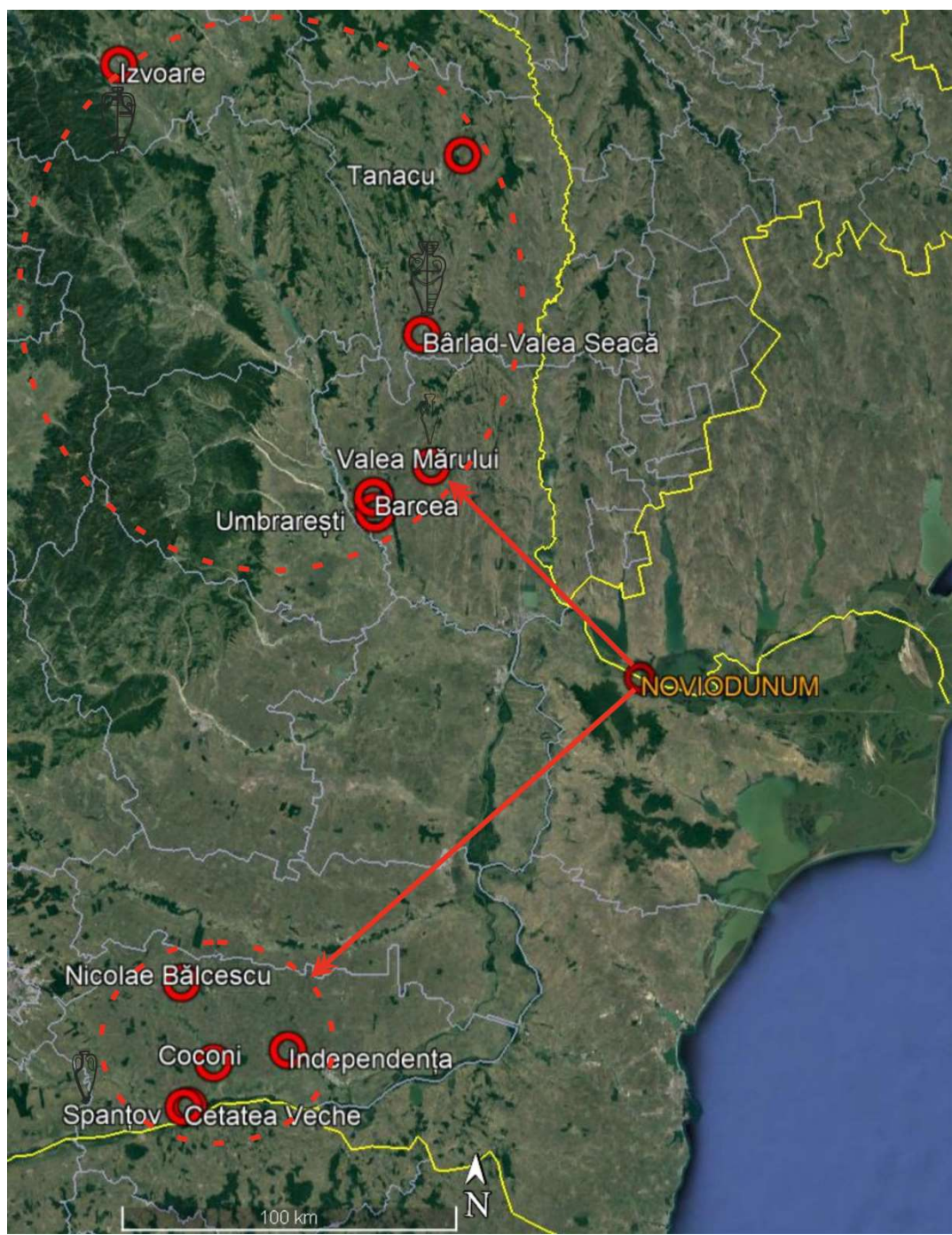
²³ I. Barnea, *op. cit.*, p. 566.

²⁴ C. Chiriac, *Civilizația bizantină și societatea din regiunile extracarpatiche ale României în secolele VI-VIII*, Muzeul Brăilei, Ed. Istros, Brăila, 2013, p. 69-70.

²⁵ I. Barnea *op. cit.*, p. 567, „căpeteniile gărzilor erau mai curând negustori și vânzători de sclavi, erau preocupăți să vândă și să cumpere cât mai multe lucruri”.

Pl. I. A-B – după Palade 2000, fig. 288, M 536 - redesenat de autori, C, E – Amforă de tip Noviodunum – desen, foto (după autori) descoperită la Bârlad-Valea Seacă – jud. Vaslui, D – amforă descoperită la Izvoare- jud. Neamț - după Alexianu, Ellis 1995, fig. 3/5 – redesenată de autori.

Pl. II. Distribuția amforelor de tip Noviodunum în mediul barbar la nordul Dunării de Jos.